

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Κύκλος Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΠΟΡΙΣΜΑ

(ΝΟΜΟΣ 2477/1997 “Συνήγορος του Πολίτη και Σώμα Ελεγκτών-Επιθεωρητών Δημόσιας Διοίκησης”
Άρθρο 4, Παράγραφος 6)

[ΑΡ. ΠΡΩΤ. ΑΝΑΦΟΡΑΣ 11478/5.6.2002]

Θέμα:

**ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΣΤΟ «ΔΕΛΤΙΟ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΣΤΡΑΤΕΥΣΙΜΟΥ»**

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη: Γιώργος Καμίνης
Ειδ. Επιστήμονας: Μιχάλης Τσαπόγας

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2002

Αθήνα, 17 Σεπτεμβρίου 2002

Αρ. πρωτ.: 11478.02.2.3

ΠΟΡΙΣΜΑ

Ολοκληρώνοντας τη διερεύνηση της αναφοράς υπ' αρ. πρωτ. 11478/2002, ο Συνήγορος του Πολίτη συνέταξε και γνωστοποιεί στον αρμόδιο Υπουργό Εθνικής Άμυνας το παρόν πόρισμα, σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 6 ν. 2477/97.

Την αναφορά υπέβαλε στον Συνήγορο του Πολίτη στρατεύσιμος, ο οποίος κατέθεσε πρόσφατα δήλωση διακοπής της αναβολής κατάταξης λόγω σπουδών. Στο έντυπο που του δόθηκε προς συμπλήρωση από το αρμόδιο Στρατολογικό Γραφείο, περιλαμβανόταν και το πεδίο «*θρήσκευμα*». Όπως αναφέρει, ο υπεύθυνος αξιωματικός δεν του επέτρεψε ν' αναγράψει στο πεδίο αυτό οτιδήποτε άλλο εκτός εκείνου του θρησκειώματος, το οποίο αναγράφεται στο δελτίο αστυνομικής ταυτότητας. Έτσι, υπό τον κίνδυνο να μην γίνει καν δεκτή η δήλωση διακοπής της αναβολής του, ο ενδιαφερόμενος αναγκάστηκε ν' αναγράψει, παρά τη θέλησή του, το θρήσκευμα όπως ακριβώς εμφανίζεται στο δελτίο αστυνομικής ταυτότητας.

1. Η απόφαση 2281/2001 Συμβουλίου Επικρατείας επέλυσε οριστικά το ζήτημα της αναγραφής θρησκειώματος σε δημόσια μητρώα και έγγραφα των οποίων η συμπλήρωση είναι υποχρεωτική για τους πολίτες, κρίνοντας ότι η εν λόγω αναγραφή αντίκειται στο Σύνταγμα επειδή «*παρέχει έδαφος ενδεχόμενων διακρίσεων, δυσμενών ή ευμενών, και ενέχει συνεπώς τον κίνδυνο προσβολής της θρησκευτικής ισότητας*». Τίθεται, εν προκειμένω, το ερώτημα, αν το συμπέρασμα αυτό πρέπει να εξαχθεί και σε σχέση με την αναγραφή θρησκειώματος σε στρατολογικά μητρώα.

Σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1 ν. 2472/97, η αναγραφή προσωπικών δεδομένων σε αρχείο είναι νόμιμη, μόνον εφ' όσον τα δεδομένα αυτά είναι συναφή και πρόσφορα για τον σκοπό χάριν του οποίου τηρείται το αρχείο. Στην προκειμένη περίπτωση, η συνδρομή της προϋπόθεσης αυτής είναι τουλάχιστον αμφίβολη, αφού, κατ' αρχήν, οι ένοπλες δυνάμεις δεν χρειάζεται να γνωρίζουν το θρήσκευμα του κάθε στρατιώτη. Μόνον εν όψει συγκεκριμένων εκδηλώσεων θρησκευτικής φύσεως (ορκωμοσία, δοξολογίες κ.ο.κ.) στις οποίες καλούνται να μετέχουν οι στρατιώτες, θα συνέτρεχε λόγος οικειοθελούς αποκάλυψης των πεποιθήσεων εκείνων οι οποίοι επιθυμούν να

εξαιρεθούν. Ωστόσο, ακόμη και στις περιπτώσεις αυτές, δεν είναι αναγκαία η αρνητική («δεν είμαι ορθόδοξος»), πολλώ μάλλον η θετική δήλωση θρησκειώματος, αλλ' αρκεί η δήλωση κάθε στρατιώτη, ότι απλώς δεν επιθυμεί τη συμμετοχή του σε συγκεκριμένη εκδήλωση (λ.χ. ότι προτιμά, αντί όρκου, να προβεί σε μη θρησκευτική διαβεβαίωση). Έτσι, ούτε εάν σ' εκείνες τις περιπτώσεις είναι δυνατό να θεωρηθεί πρόσφορη (και συνεπώς νόμιμη) η γνώση του θρησκειώματος των στρατευσίμων. Τέλος, προκειμένου περί ενός «ευαίσθητου» (με την έννοια του άρθρου 2 ν. 2472/97) δεδομένου, η καταχώριση αυτού, ακόμη και αν ήθελε θεωρηθεί νόμιμη, θα προϋπέθετε, πάντως, την προηγούμενη άδεια της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Μέχρις ότου καταργηθεί, ως οφείλει κατά τα ανωτέρω, η αναγραφή θρησκειώματος στα στρατολογικά μητρώα, τίθεται το ζήτημα, αν ο στρατεύσιμος υποχρεούται να συμπληρώνει το οικείο πεδίο με την ίδια ακριβώς ένδειξη θρησκειώματος η οποία αναγράφεται στο δελτίο αστυνομικής του ταυτότητας. Η απάντηση είναι αρνητική, και μάλιστα για δύο λόγους: Πρώτον, η μεταβολή θρησκειώματος είναι ανά πάσα στιγμή δυνατή, και συνεπώς κάθε σχετική δήλωση δύναται ν' αποκλίνει από τις προηγούμενες. Έτσι, ενδεχόμενη προηγούμενη εγγραφή σε παλαιότερο δημόσιο έγγραφο (σε δελτίο αστυνομικής ταυτότητας, ληξιαρχική πράξη γέννησης, απολυτήριο λυκείου κ.ο.κ.), στο μέτρο που απλώς αποδίδει στατικά την κατάσταση που ίσχυε κατά τη στιγμή εκδόσεως εκείνου του εγγράφου, ουδόλως δεσμεύει τον κάτοχό του. Δεύτερον, η αναγραφή θρησκειώματος στα δελτία αστυνομικής ταυτότητας έχει ήδη καταργηθεί, η δε παράλειψη άμεσης αντικατάστασης όλων των παλαιών δελτίων οφείλεται σε καθαρώς τεχνικούς λόγους. Συνεπώς, η ισχύουσα υποχρέωση κάθε πολίτη να προβαίνει σε έκδοση νέου δελτίου αστυνομικής ταυτότητας κάθε φορά που μεταβάλλεται οποιαδήποτε από τις επ' αυτού αναγραφόμενες πληροφορίες, έχει παύσει ν' αφορά το θρήσκευμα, αφού, ακόμη και αν ο ενδιαφερόμενος επεδίωκε την έκδοση νέου δελτίου, εκείνο δεν θα συμπεριλάμβανε μνεία θρησκειώματος. Με άλλα λόγια, αφ' ης στιγμής καταργήθηκε η αναγραφή θρησκειώματος στα δελτία αστυνομικής ταυτότητας, οι σχετικές αναγραφές στα παλαιά δελτία έχουν απωλέσει την αποδεικτική τους ισχύ, και πρέπει να εκλαμβάνονται ως ανύπαρκτες.

2. Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, ο Συνήγορος του Πολίτη δεν θεωρεί νόμιμη την αναγραφή θρησκειώματος στα στρατολογικά μητρώα και στα αντίστοιχα έντυπα δηλώσεων των στρατευσίμων. Αυτό, βεβαίως, είναι ζήτημα που οφείλει να ρυθμίσει το ΓΕΕΘΑ, και ενδεχόμενη εξακολούθηση εφαρμογής των παλαιών ρυθμίσεων δεν μπορεί ν' αποδοθεί σε ευθύνη των κατ' ιδίαν στρατολογικών υπηρεσιών. Το ακριβώς αντίστροφο ισχύει για το δεύτερο σκέλος της

προκείμενης υπόθεσης, και ειδικότερα για το ενδεχόμενο αναγραφής θρησκειύματος διαφορετικού από εκείνο που αντιστοιχεί στις πεποιθήσεις του. Η αναγραφή αυτή, ανεξαρτήτως του αν απετέλεσε προϊόν εξαναγκασμού, οπωσδήποτε γεννά αξίωση του ενδιαφερομένου σε απόλεια της σχετικής αναληθούς εγγραφής θρησκειύματος στο έντυπο της δήλωσής του.

Προκειμένου να καταστεί δυνατή τουλάχιστον η διόρθωση της εγγραφής θρησκειύματος στη δήλωση του συγκεκριμένου στρατευσίμου, ο Συνήγορος του Πολίτη παρεκάλεσε το ΓΕΕΘΑ να επιβεβαιώσει εγγράφως τη δυνατότητα εκ των υστέρων μεταβολής της εγγραφής θρησκειύματος, ούτως ώστε να δοθεί και στον ενδιαφερόμενο η δυνατότητα να διορθώσει τη δική του δήλωση.

3. Παρεμβαίνοντας, το Επιτελείο Υπουργού Εθνικής Άμυνας (έγγραφο υπ' αρ. πρωτ. Φ.420/152/5110/Σ.430/6.9.2002/ΕΠΥΕΘΑ/ΔΣΣΑΔ/Γ') κατέστησε γνωστό στον Συνήγορο του Πολίτη ότι το ΓΕΕΘΑ έχει ήδη ζητήσει άδεια επεξεργασίας από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, η δε σχετική άδεια παρασχέθηκε με την υπ' αρ. πρωτ. 1271/21.6.2001 πράξη της Αρχής, η οποία, *«αφού διερεύννησε την υπόθεση αναγραφής του θρησκειύματος σε έντυπα στρατολογικής φύσης ... κρίνει ότι η επεξεργασία, από τις Ένοπλες Δυνάμεις, του στοιχείου του θρησκειύματος, που δηλώνεται από τους στρατευσίμους στο Δελτίο Απογραφής, είναι αναγκαία και θεμιτή ενόψει του σκοπού επεξεργασίας, και ως εκ τούτου δεν αντιβαίνει στις διατάξεις του Ν. 2472/97. ... Η επεξεργασία του δεδομένου του θρησκειύματος πρέπει να γίνεται αποκλειστικά και μόνο για την εξυπηρέτηση των σκοπών της διαχείρισης προσωπικού και διοικητικής μέριμνας»*.

Ο Συνήγορος του Πολίτη δεν είναι αρμόδιος να επιλαμβάνεται πράξεων της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (άρθρο 3 παρ. 1 ν. 2477/97), ούτε δύναται να εισηγηθεί στη διοίκηση την παράκαμψη των πράξεων της Αρχής εκείνης, δεδομένης της κατά νόμον ειδικής αρμοδιότητάς της προς επίλυση ζητημάτων ερμηνείας του ν. 2472/97. Έτσι, ο Συνήγορος του Πολίτη υποχρεώνεται να θεωρήσει λήξασα την παρέμβασή του επί του σκέλους αυτού της υπόθεσης, παρά το γεγονός ότι εμμένει στις ανωτέρω διατυπωθείσες απόψεις του.

Πάντως, τις ανωτέρω απόψεις του Συνηγόρου του Πολίτη φαίνεται να ενισχύει **νεώτερη** (η υπ' αρ. 87/20.8.2002) απόφαση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα επί του ζητήματος της αναγραφής θρησκειύματος στο έντυπο αίτησης υποψηφίων για τις στρατιωτικές σχολές. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, η Αρχή έκρινε πως *«είναι προφανές ότι οι ένοπλες δυνάμεις δεν χρειάζεται να γνωρίζουν το θρησκευμα υποψηφίων μαθητών στρατιωτικών σχολών, εκτός αν αυτό συνδέεται με συγκεκριμένες εκδηλώσεις θρησκευτικής φύσης (π.χ. ορκωμοσία), οπότε θα αρκεί η δήλωση του μαθητή ότι δεν επιθυμεί για συνειδησιακούς λόγους να συμμετέχει στις συγκεκριμένες εκδηλώσεις. Κατά συνέπεια, η εκ των προτέρων και ανεξάρτητα από συγκεκριμένες εκδηλώσεις καταχώριση του θρησκειύματος δεν εξυπηρετεί το σκοπό του τηρούμενου αρχείου, ενώ παράλληλα έρχεται σε σύγκρουση με την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης, αφού οδηγεί στην χωρίς λόγο αποκάλυψη των θρησκευτικών πεποιθήσεων. Σύμφωνα με τα παραπάνω, δεν είναι νόμιμη η αναγραφή θρησκειύματος στα έντυπα αιτήσεως για υποψηφιότητα σε στρατιωτικές σχολές»*. Οι υποψήφιοι για τις στρατιωτικές σχολές αποτελούν, βέβαια, κατηγορία διαφορετική εκείνης των καλουμένων για εκπλήρωση στρατιωτικής θητείας, πλην όμως δεν καθίσταται σαφές το κατά πόσον η διαφορά αυτή επιδρά νομιμοποιητικώς επί της διαφορετικής μεταχείρισεως μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών σχετικά με την αναγραφή

θρησκειύματος. Παρατηρείται, μάλιστα, ότι η διαφορετική αυτή μεταχείριση αποβαίνει υπέρ των **οικειοθελώς** εισαγομένων σε στρατιωτικές σχολές (οι οποίοι ήδη, δυνάμει της υπ' αρ. 87/20.8.2002 απόφασης της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, δεν προβαίνουν σε δήλωση θρησκειύματος) και εις βάρος των **υποχρεωτικώς** εκπληρούντων στρατιωτική θητεία (οι οποίοι ήδη, δυνάμει της υπ' αρ. 1271/21.6.2001 πράξης της ίδιας Αρχής, προβαίνουν σε τέτοια δήλωση «για την εξυπηρέτηση των σκοπών της διαχείρισης προσωπικού και διοικητικής μέριμνας»), ενώ μάλλον το αντίστροφο θα φαινόταν εύλογο.

4. Τέλος, σε σχέση με την ατομική περίπτωση που απετέλεσε την αφορμή του παρόντος πορίσματος, το υπ' αρ. πρωτ. Φ.420/152/5110/Σ.430/6.9.2002/ΕΠΥΕΘΑ/ΔΣΣΑΔ/Γ' απαντητικό έγγραφο του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας επιβεβαιώνει πλήρως, και κατά τρόπον αξιέπαινο, τη δυνατότητα για εκ των υστέρων μεταβολή της εγγραφής θρησκειύματος: *«Θεωρούμε αυτονόητα γεγονότα αφ' ενός ότι ο κάθε στρατεύσιμος **μπορεί να δηλώνει αλλαγή θρησκειύματος**, αφ' ετέρου την υποχρέωση των Στρατολογικών Γραφείων να ενημερώνουν τα βιβλία τους, **χωρίς οποιοδήποτε συσχετισμό με το Δελτίο Αστυνομικής Ταυτότητας**»*. Ήδη, βάσει του εγγράφου αυτού, ο Συνήγορος του Πολίτη εκτιμά ότι ενδεχόμενος εξαναγκασμός στρατευσίμου σε αναγραφή θρησκειύματος διαφορετικού από εκείνο που αντιστοιχεί στις πεποιθήσεις του, θα μπορούσε ν' αποδοθεί μόνο σε πλάνη του αρμοδίου αξιωματικού (ως προς τη δεσμευτικότητα των στοιχείων που αναγράφονται στο δελτίο αστυνομικής ταυτότητας), και, πάντως, είναι ανά πάσα στιγμή δυνατό να διορθωθεί, με νέα δήλωση του στρατευσίμου (περί αναγραφής άλλου ή και ουδενός θρησκειύματος), της οποίας η αποδοχή είναι υποχρεωτική για το Στρατολογικό Γραφείο.

Έτσι, ο Συνήγορος του Πολίτη κοινοποιεί το έγγραφο του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας στον ενδιαφερόμενο στρατεύσιμο, και τον πληροφορεί ότι δύναται να ζητήσει αρμοδίως τη μεταβολή της εγγραφής θρησκειύματος στα στρατολογικά έντυπα και μητρώα που τον αφορούν.

Γιώργος Καμίνης

Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη

Πληροφορίες: Μιχάλης Τσαπόγας

Γνωστοποίηση (άρθρο 4 παρ. 6 ν. 2477/97):

Υπουργό Εθνικής Άμυνας, Κύριο Γιάννο Παπαντωνίου, Στρατόπεδο Παπάγου, 115 25 ΑΘΗΝΑ

Κοινοποίηση:

- Υπουργείο Εθνικής Άμυνας:

1. Επιτελείο Υπουργού / Διεύθυνση ΣΣΑΔ / Τμήμα Γ'

2. ΓΕΕΘΑ / Διεύθ. Στρατολογικού / Τμήμα Νομοπαρασκευαστικό, Στρατόπεδο Παπάγου, 115 25 ΑΘΗΝΑ

- Υπουργείο Εθν. Παιδείας & Θρησκ./ Γραφείο Γεν. Γραμματέως Θρησκευμάτων, Μητροπόλεως 15, 10185 ΑΘΗΝΑ

- Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Ομήρου 8, 105 64 ΑΘΗΝΑ